

Narativizmus a ideologický rozmer historických prác*

EUGEN ZELEŇÁK

Kľúčové slová: ideológia, historické práce, Hayden White, Frank Ankersmit, narativizmus

S kutočnosť, že história sa niekedy dostáva pod ideologický vplyv, je všeobecne známa. Je to evidentné najmä v obdobiach, keď sa z pozície vládnej moci zasahuje do slobody výskumu, alebo v dobách aktívneho presadzovania nejakého politického cieľa.¹ Existujú však aj autori, ktorí sa domnievajú, že určitý ideologický rozmer má v podstate každá historická práca, nielen tá, ktorá je očividne poplatná vplyvom z „externého“ prostredia. Takýto názor zastáva napr. Hayden White, hlavná postava tzv. narativizmu vo filozofii histórie, ale podobný záver možno identifikovať aj u ďalších autorov inšpirovaných jeho myšlienkami. Napríklad Alun Munslow o tom píše: *„Každá história obsahuje historikmi zastávané myšlienky a teórie o povahe zmeny a continuity. Niektoré sú explicitné, iné hlboko skryté a niektoré jednoducho chabo formulované. Teórie dejín, či už explicitné, alebo nie, ktoré sú nahromadené historikmi, ovplyvňujú aj uskutočňujú naše porozumenie minulosti. Keďže história je naratívnu interpretáciou pozostávajúcou čiastočne i zo spoločenských teórií alebo ideologických pozícií, ktoré historici vymýšľajú, aby vysvetlili minulosť, históriu možno definovať ako jazykovo založený konštrukčný proces, v rámci ktorého historici zostavujú alebo tvoria písomnú historickú interpretáciu.“*² V tomto článku sa pokúsím objasniť názor, podľa ktorého má ideologickú dimenziu v podstate každé historické dielo. Rozoberiem Whitov postoj v tejto záležitosti a následne využijem postrehy Franka Ankersmita o historickej reprezentácii na to, aby

* This publication was made possible through the support of a grant from the John Templeton Foundation (Grant ID #15637). The opinions expressed in this publication are those of the author and do not necessarily reflect the views of the John Templeton Foundation.

¹ O prvej záležitosti pozri HUDEK, Adam. *Najpolitickjšia veda: Slovenská historiografia v rokoch 1948 – 1968*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2010. O ideológii v pozadí zobrazenia minulosti vo vybraných programových textoch slovenského národného hnutia v 19. storočí pozri HOLLÝ, Karol. *Historická narácia ako politický program. Analýza obrazov minulosti v programových textoch slovenského národného hnutia z rokov 1848 a 1861*. In *Forum Historiae*, 2009, roč. 3, č. 2, <http://www.forumhistoriae.sk/documents/10180/23583/holly.pdf> (posledný náhľad 2. 5. 2014). O ideologickej podmienenosti národných historiografií a v podstate každého historického diskurzu pozri VÖRÖS, László. *Analytická historiografia versus národné dejiny: „Národ“ ako sociálna reprezentácia*. Pisa : Plus – Pisa University Press, 2010, s. 1, s. 33-34, http://forumhistoriae.sk/documents/10180/347973/Voros-Analyticka_historiografia_vs_narodne_dejiny.pdf (posledný náhľad 2. 5. 2014).

² MUNSLOW, Alun. *The Routledge Companion to Historical Studies*. 2. vyd. London : Routledge, 2006, s. 6.

som sprehl'adnil, ako sa daný rozmer do diela dostáva. Prepojením myšlienok dvoch kľúčových narativistov tak ukážem jeden zo spôsobov, ako sa možno pozerat' na ideologické nasýtenie historických prác.

Najskôr si však stručne charakterizujme narativizmus a pojem ideológie. Hlavne od druhej polovice 20. storočia možno v úvahách o povahe histórie zaregistrovat' názory, že historické dielo je do určitej miery konštrukt. Autori ako Hayden White, Louis O. Mink alebo Frank Ankersmit vo svojich prácach zdôrazňujú, že historické texty nie sú priamočiare záznamy minulého diania, ale sú to komplikované výtvy.³ Niektorí z daných autorov pritom poukazujú na to, že historici zväčša predkladajú príbehy a tie majú veľa spoločného s rozprávami z umeleckej literatúry – využívajú sa tu podobné zobrazovacie postupy či príbuzné spôsoby spracovania textu. Ak teda chceme porozumieť historickým dielam, musíme sa zamerat' aj na spôsob ich podania, napr. na ich naratívnu formu. Práve záujem o naratívnu formu a aspekt rozprávania v histórii teda iniciuje tzv. narativizmus, resp. narativistickú filozofiu histórie. Neskôr sa však priaznivci narativizmu venujú aj ďalším otázkam, ktoré s tým súvisia. Zaujímá ich úloha jazyka pri tvorbe historických textov, vplyv historikov na ich konečné výstupy a celkovo konštrukčné momenty v ich práci. Zjednodušené tak možno povedať, že narativizmus sa venuje rozboru toho, ako naratívna forma, jazyk alebo podobné záležitosti určujú obsah historických diel.⁴

Čo sa týka druhej záležitosti, termín „ideológia“ sa používal a stále používa rôzne. Ako upozorňuje Michael Freeden, niekedy sa pod ideológiou rozumie nástroj totalitného presadzovania „jedinej pravdy“, inokedy hocijaký súbor myšlienok alebo naopak iba skupina vybraných politických vízií ako liberalizmus, konzervativizmus a pod.⁵ Samotný Freeden pritom navrhuje chápať ideológiu ako niečo blízke politickému svetonázoru (*Weltanschauung*): „*Politická ideológia je množina myšlienok, presvedčení, názorov a hodnôt, ktoré*

(1) *vykazujú opakujúci sa vzor,*

(2) *zastávajú dôležité skupiny,*

(3) *súperia ohľadom zabezpečovania a kontrolovania plánov pre verejnú správu,*

³ Pozri WHITE, Hayden. *Metahistorie: Historická imaginace v Evropě devatenáctého století*. Brno : Host, 2011; WHITE, Hayden. *Tropika diskursu: Kulturně kritické eseje*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2010; MINK, Louis Otto. Naratívna forma ako kognitívny nástroj. In KOŽIAK, Rastislav – ŠUCH, Juraj – ZELEŇÁK, Eugen (eds.) *Kapitoly zo súčasnej filozofie dejín*. Bratislava : Chronos, 2009, s. 64-83; ANKERSMIT, Frank. *Narrative Logic: A Semantic Analysis of the Historian's Language*. The Hague : Martinus Nijhoff Publishers, 1983.

⁴ O základných črtách narativizmu pozri ZELEŇÁK, Eugen. Narativistický pohľad na históriu. In *Forum Historiae*, 2007, roč. 1, č. 1, <http://www.forumhistoriae.sk/documents/10180/67648/Zelenak.pdf> (posledný náhľad 2. 5. 2014). Detailný rozbor názorov Whita a Ankersmita ponúka ŠUCH, Juraj. *Naratívny konštruktivizmus Haydena Whita a Franka Ankersmita*. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2010.

⁵ FREEDEN, Michael. Ideology and Political Theory. In *Journal of Political Ideologies*, 2006, roč. 11, č. 1, s. 4.

(4) pričom tak robia s cieľom obhájiť, napadnúť alebo zmeniť spoločenské a politické usporiadanie a procesy v rámci politickej komunity.“⁶ Takéto inštruktívne vymedzenie môže poslúžiť ako základ pre chápanie ideológie v tomto článku. Ako sa ukáže o chvíľu, pri analýze Whitových myšlienok nemožno ideológiu vnímať ako mocenský nástroj na deformovanie akéhosi objektívneho pohľadu na minulosť. Jeho chápanie ideológie je širšie, voľnejšie a nie také negatívne – ide skôr o súbor myšlienok a návodov, ktoré hovoria o tom, ako máme svetu rozumieť, ako ho máme hodnotiť a ako v ňom máme konať. Ide tu teda o chápanie, ktoré je blízke hlavne Freedenovým bodom (3) a (4).

Hayden White o ideologickej implikácii

V úvode svojej slávnej *Metahistórie* (1973) White formuluje originálny a kontroverzný názor na tvorbu historického diela. V podstate nás upozorňuje, že historici nie sú objektívni zberači faktov ponúkajúci verné zobrazenie minulosti, ale naopak tvorcovia komplikovaných a predpokladmi nasýtených konštrukcií. Historické práce podľa neho síce vychádzajú z dostupných prameňov, a teda hovoria o minulých udalostiach, treba si však uvedomiť, že ich výslednú podobu zásadne ovplyvňujú aj iné faktory ako len dáta z pramenných materiálov. Inak povedané, podľa Whita má historické dielo *obsahovú* zložku (vychádza z určitých dát či faktov), ktorá je dotvorená *formujúcou* zložkou.⁷ V rámci formujúcej zložky pritom zohrávajú zásadnú úlohu tri tzv. explanačné alebo interpretačné stratégie: naratívna štruktúrácia, explanácia argumentom a ideologická implikácia. Každá zo stratégií sa podľa Whita realizuje v jednom zo štyroch modov, resp. spôsobov. Mody naratívnej štruktúrácie sú romanca, tragédia, komédia a satira; mody explanácie argumentom sú formistický, organistický, mechanistický a kontextuálny; mody ideologickej implikácie sú anarchistický, konzervatívny, radikálny a liberálny.⁸ Tieto tri stratégie dávajú výslednej historickej práci estetický, kognitívny a ideologický rozmer. White zároveň zdôrazňuje, že dané tri rozmery má v podstate každé historické dielo (dostatočného rozsahu). Teda nielen diela, ktoré otvorene propagujú nejakú koncepciu dejín (napr. práce G. W. F. Hegla alebo K. Marxa), ale aj bežné historické práce, pri ktorých to na prvý pohľad vyzerá, že nie sú inšpirované žiadnou apriórnu predstavou o vývoji dejín alebo usporiadaní spoločnosti, sú podľa Whita určené predpokladmi, ktoré historik prijme ohľadom estetickej, kognitívnej a ideologickej stránky.⁹ V konečnom dôsledku White poukazuje na to, že o tej istej časti minulosti môže jeden historik napísať prácu, ktorá má napr. podobu komédie prezentujúcej dianie organisticky

⁶ FREEDEN, Michael. *Ideology: A Very Short Introduction*. Oxford : Oxford University Press, 2003, s. 32.

⁷ WHITE 2011, s. 9.

⁸ Tamže, s. 50.

⁹ Tamže, s. 12.

a konzervatívnym spôsobom, zatiaľ čo druhý historik napíše napr. satiru podávajúcu udalosti kontextualisticky a liberálne.

Z hľadiska tohto článku je dôležité, že podľa Whita majú historické práce svoju ideologickú dimenziu. Predstavme si, čo konkrétnejšie o nej hovorí. Podľa neho „[i]deologické rozmery historického výkladu odrážajú etický prvok v historikovom osvojení si určitého postoja v otázke povahy historického poznania a dôsledkov, ktoré je možné odvodiť zo skúmania minulých udalostí s cieľom pochopiť tie súčasné. Pod termínom ‚ideológia‘ mám na mysli súbor predpisov, podľa ktorých človek zaujíma postoj v prítomnom svete sociálnej praxe a koná na ich základe (buď preto, aby zmenil svet, alebo ho zachoval v jeho súčasnom stave).“¹⁰ White sa teda domnieva, že historické práce sú nasiaknuté ideológiou. V konkrétnej situácii to však podľa neho nemusí znamenať, že daný historik úmyselne využíva svoje dielo na to, aby zviditeľnil alebo hájil svoju preferovanú pozíciu. Niekedy to môže byť skôr tak, že naplní svoje dielo ideologickým rozmerom nevedome. Jednoducho predkladá historický výklad v takej podobe, že ho sprevádzajú „konkrétne určité ideologické dôsledky“.¹¹

Pri rozlišovaní ideológií White vychádza z kategorizácie Karla Mannheimu, ktorú upravuje pre svoje potreby nasledovne: anarchizmus, konzervativizmus, radikalizmus a liberalizmus.¹² Každá z nich je pritom akýmsi súborom ideí, ktoré nabádajú k určitému vnímaniu dejín a spoločnosti. Dôležité je zároveň, že uvedené pozície sa líšia hlavne v takých otázkach, akými sú optimálne tempo zmien spoločnosti, časová orientácia a celková poplatnosť spoločenskému usporiadaniu alebo naopak snaha prekonať ho. Tak napríklad konzervativizmus charakterizuje podozrievavosť voči zmene statusu quo a orientácia na súčasné štruktúry. Liberáli vítajú drobné a postupné úpravy spoločnosti, ktoré sa potenciálne zavrhia v ďalekej budúcnosti. Naopak, priaznivci radikalizmu a anarchizmu presadzujú potrebu zásadnej prestavby celej spoločenskej štruktúry a zatiaľ čo prví by privítali dosiahnutie ideálu ihneď, druhí sú orientovaní skôr do minulosti – ideálny stav bol totiž podľa nich naplnený v dávnom čase ľudskej nevinnosti,

¹⁰ Tamže, s. 40. Neskôr špecifikuje, že ideológie predstavujú rôzne „prístupy k možnostiam vedeckého skúmania spoločnosti a vhodnosti jeho realizácie; rozdielne poňatia toho, čo nás môžu naučiť spoločenské vedy; rozdielne koncepcie miery vhodnosti udržania alebo zmeny spoločenského status quo; rozdielne koncepcie smeru, ktorým by sa zmeny status quo mali uberať a nástrojov na vyvolanie takýchto zmien; a nakoniec, odlišné orientácie v čase (orientácia na minulosť, súčasnosť alebo budúcnosť ako zdroj ‚ideálnej‘ podoby spoločnosti).“ Tamže, s. 43.

¹¹ Tamže, s. 43.

¹² Ako uvádza aj samotný White (tamže, s. 40-41), Mannheim v skutočnosti spomína päť sociálnych a politických prúdov 19. a 20. storočia (byrokratický konzervativizmus, konzervatívny historizmus, liberálne demokratické buržoázne myslenie, socialisticko-komunistická koncepciu, fašizmus) a štyri podoby utopického vedomia (orgiastický chiliazmus, liberálne humanitná idea, konzervatívna idea, socialisticko-komunistická utópia). MANNHEIM, Karl. *Ideologie a utopie*. Bratislava : Archa, 1991, kap. III a IV. White sa pri svojej kategorizácii zrejme inšpiruje oboma členeniami.

predtým, ako nás ovplyvnila spoločenská organizácia. Uvedené naznačuje, že tieto štyri ideológie možno lokalizovať na pomyselnom kontinuu podľa toho, či nabádajú skôr k „spoločenskej kongruencii“ alebo naopak uprednostňujú „spoločenskú transcenciu“. Pri takomto pohľade nám vyjde, že konzervativizmus je najviac kongruentný, pretože je najviac spokojný s aktuálnym spoločenským systémom. Ústretovejší pohľad na zmenu majú postupne liberalizmus, radikalizmus a nakoniec anarchizmus na danej škále najviac presadzuje potrebu dôslednej spoločenskej zmeny.¹³

Jedným z nejasných a kritikmi rozoberaných bodov Whitovej náuky je determinant konkrétneho ideologického (ale rovnako aj estetického a kognitívneho) spôsobu podania minulosti v historickom diele. Ide tu v podstate o otázku, čo určuje, že daný historik vo svojej práci predstaví minulosť tým či oným spôsobom. Čo napr. rozhodne, že predloží liberálny alebo naopak konzervatívny výklad príslušnej časti minulosti? White sa pri riešení tohto problému odvoláva na štyri trópy (metafora, metonymia, synekdocha a irónia), ktoré údajne určujú, ako si historik predzobrazí udalosti, ktorým sa venuje.¹⁴ To zároveň determinuje výslednú podobu historického diela, čiže použitú kombináciu modov jednotlivých explanačných stratégií, ktorú nazýva aj *historiografickým štýlom*.¹⁵ V niektorých výkladoch Whitovej koncepcie sa preto poukazuje na kľúčovú úlohu trópov, hovorí sa dokonca o tropologickom chápaní histórie a uvažuje sa o tom, ako vlastne máme trópom rozumieť.¹⁶ Keďže Whitova náuka je v tomto bode dosť vágna, niektorí interpreti sú vo svojich záveroch nerozhodní. Majú trópy považovať len za rečnícke figúry lokalizované v texte alebo skôr za kognitívne štruktúry, ktoré určujú náhľad na minulosť?¹⁷

Domnievam sa, že na tomto mieste nie je potrebné rozhodnúť túto otázku. Tropologický výklad Whita (t. j. interpretácia jeho koncepcie, ktorá podčiarkuje úlohu trópov a zdôrazňuje blízkosť historických rozprávání s naráciami z umeleckej literatúry) je totiž len jedným z prístupov k jeho dielu. V poslednej dobe sa v literatúre o Whitovi presadzuje odlišný spôsob interpretácie jeho diela, ktorý sa nesústreďuje na trópy ani na zvyšné detaily jeho komplikovanej zostavy modov explanačných stratégií. Tento alternatívny

¹³ WHITE 2011, s. 43-45. Recenzent ma správne upozornil, že Whitova charakteristika jednotlivých ideológií prostredníctvom postoja k aktuálnemu stavu spoločnosti, resp. cez odkaz na status quo, je problematická – ak by sme napr. žili v liberálnom režime, zástanca konzervativizmu by sotva hájil status quo. Whitove charakteristiky teda neobstoja ako všeobecné vymedzenie jednotlivých ideologických postojov. Skôr mu asi treba rozumieť v tom zmysle, že v *Metahistórii* sa venuje autorom 19. storočia, a preto tieto postoje viaže na dané obdobie. Ak teda spomína status quo, zrejme má na mysli situáciu, na ktorú reagovali ním rozoberaní autori 19. storočia.

¹⁴ Tamže, s. 51-52.

¹⁵ Tamže, s. 50.

¹⁶ Pozri napr. NAGL-DOCEKAL, Herta. Lze založit filosofii dějin tropologicky? In *Reflexe*, 1996, č. 16, s. 1 – 12; KANSTEINER, Wulf. Hayden White's Critique of the Writing of History. In *History and Theory*, 1993, roč. 32, č. 3, s. 273 – 295; KOVÁČOVÁ, Jana. K Whitovým trópom. In ZELENÁK, Eugen (ed.) *Mnohotvárnosť Haydena Whita*. Bratislava : Chronos, 2013, s. 44-56.

¹⁷ KANSTEINER 1993, s. 281.

výklad sa skôr pozerá na jeho náuku s určitým odstupom.¹⁸ Kladie si otázky: Čo vlastne White svojou koncepciou sleduje? Prečo nám predkladá štruktúrovanú víziu tvorby historických diel, ktorá vedie k pluralite zobrazenia tej istej časti minulosti? Čo motivuje jeho rozmýšľanie o historickej práci? Ak sa na jeho názory pozrieme optikou týchto otázok, ukáže sa nám, že podľa neho je v pozadí historickej práce *etická motivácia*, ktorú možno plodne prepojiť aj s témou ideologických vplyvov v histórii. Pozrime sa na tieto veci postupne.

Herman Paul, Paul Roth, Robert Doran a ďalší autori zdôrazňujú, že pre porozumenie Whitovmu pohľadu na históriu sa musíme zamerať na úlohu morálnych presvedčení a myšlienky slobody.¹⁹ Ako upozorňuje Paul, White v *Metahistórii* formuluje „*predovšetkým svoj kváziexistencialistický dôraz na absolútnu slobodu, v rámci ktorej si ľudskí jedinci musia vybrať minulosť hodiacu sa k ich morálnym a politickým presvedčeniam*“.²⁰ Tento výklad pritom možno rozšíriť na jeho celú koncepciu histórie. Čo nám chce White povedať, keď upozorňuje na skutočnosť, že pri písaní historických prác sa na dostupné dáta z prameňov aplikuje formujúca zložka? Ukazuje nám, že historik (nie samotná minulosť) určí, ako sa minulé dianie priblíži. Historici sú teda v istom zmysle *slobodní*, oni si *vyberajú* konkrétnu kombináciu explanačných stratégií, ktorá zodpovedá ich morálnym a politickým presvedčeniam. Čo nám chce White povedať, keď podčiarkuje, že o tej istej časti minulosti možno napísať viacero odlišných, no porovnateľne plauzibilných prác? Opäť tu podčiarkuje skutočnosť, že historik stojí pred *voľbou*, ako udalosti podať, že on musí urobiť *morálne rozhodnutie*, k čomu a ako sa má prihlásiť. Ak totiž o tom, čo sa udialo, porozpráva príbeh konkrétneho druhu, zaviazá sa k jednému z výkladov minulosti a vyberie si tomu zodpovedajúcu minulosť. Ak sa rozhodne pre príbeh odlišného druhu, zvolí si inú minulosť. Ako píše Doran: „*Teda ak povieme, že historik alebo filozof naratívne štruktúruje príbeh, ktorý chce porozprávať o minulosti, netvrdíme, že vyberá druh príbehu, ktorý podľa neho/nej najlepšie zodpovedá faktom, ale skôr tvrdíme, že výber naratívnej formy je spôsobom ,vyberania minulosti‘. Inak povedané, existuje viacero spôsobov naratívneho štruktúrovania rovnakých prvkov, z ktorých žiaden, formálne povedané,*

¹⁸ Spomínaný „nový“ pohľad na Whita a jeho chápanie histórie ako osloboditeľky som detailnejšie rozbíral v článku ZELEŇÁK, Eugen. História ako osloboditeľka: Hayden White o bremene minulosti a ľudskej voľbe. In ZELEŇÁK, Eugen (ed.) *Mnohotvárnosť Haydena Whita*. Bratislava : Chronos, 2013, s. 88-103.

¹⁹ PAUL, Herman. Metahistorické prefigurácie: nová interpretácia tropológie Haydena Whita. In *Forum Historiae*, 2009, roč. 3, č. 2, <http://www.forumhistoriae.sk/documents/10180/23583/paul.pdf> (posledný náhľad 2. 5. 2014); PAUL, Herman. *Hayden White: The Historical Imagination*. Cambridge : Polity Press, 2011; ROTH, Paul Andrew. History and the Manifest Image: Hayden White as a Philosopher of History. In *History and Theory*, 2013, roč. 52, č. 1, s. 130-143; ROTH, Paul Andrew. Hayden White in Philosophical Perspective: Review Essay of Herman Paul's *Hayden White: The Historical Imagination*. In *Philosophy of the Social Sciences*, 2014, roč. 44, č. 1, s. 102-111; DORAN, Robert. Editor's Introduction. In WHITE, Hayden. *The Fiction of Narrative: Essays on History, Literature, and Theory 1957 - 2007*. Edited and Introduction by Robert Doran. Baltimore : The Johns Hopkins University Press, 2010, s. xiii-xxxii.

²⁰ PAUL 2009, s. 3.

nekorešponduje s ‚historickou realitou‘ lepšie ako jeho konkurent, pretože samotná historická realita je výsledkom danej diskurzívnej voľby.“²¹

Ako teda máme rozumieť tomu, že historik si vyberá alebo volí minulosť? K danej záležitosti sa White podrobnejšie vyjadruje napr. v článkoch *Bremeno histórie* (1966) a *Čo je historický systém?* (1972). V prvom z nich kritizuje tradičný názor, podľa ktorého by historici mali mapovať akúsi vopred danú predlohu – minulosť. V rámci takéhoto chápania sa totiž minulosť zvykne považovať za pevne daný, fixný súbor udalostí a ten treba verne zachytiť. White však upozorňuje, že takýto prístup robí z minulosti *bremeno*, ktoré zaťažuje prítomnosť a budúcnosť. Ak sa totiž na minulosť pozrieme ako na niečo rigidne určené, čo treba len zreprodukovat', stávame sa vlastne jej otrokmi. Prítomnosť a budúcnosť je potom predurčená ťarchou minulosti. White takýto prístup odmieta a navrhuje, aby sme sa tohto bremena zbavili.²² Dosiahneme to vtedy, ak minulosť nebudeme považovať za niečo vopred fixované, ale za niečo nestabilné a dynamické. V konečnom dôsledku by teda malo byť na našom *rozhodnutí* (t. j. na voľbe historikov), akým spôsobom prerozprávame, čo sa stalo v minulosti. V takomto zmysle teda historik volí minulosť – rozhoduje sa pre spôsob jej podania. Analogické úvahy White rozvíja aj v druhom spomínanom článku. Do popredia tu vyzdvihuje tzv. retrospektívnu konštitúciu predkov (*retrospective ancestral constitution*), ktorú kontrastuje s predurčenosťou. White tvrdí, že históriu charakterizuje určitá voľnosť vo výbere predkov, čím má na mysli skutočnosť, že je na historikoch, ku ktorým minulým činom a aktérom sa prihlásia. Až keď urobia túto voľbu, stabilizujú prítomnosť a budúcnosť. Tá však nie je vopred určená žiadnym genetickým bremenom minulosti. Ako hovorí White: „*Výberom našej minulosti volíme prítomnosť a naopak. Jednu používame na **zdôvodnenie** druhej.*“²³ Historici teda vyberajú spôsob prezentácie minulého diania, a preto možno povedať, že istým spôsobom volia minulosť.

Uvedený pohľad na historickú prácu podčiarkuje morálny rozmer v jej pozadí. Podľa Whita historici čelia kantovskej otázke: „*Ako mám(e) konať?*“²⁴ Ich historické práce, výber spôsobu podania minulosti, voľba zamerať sa na konkrétne činy a aktérov nám vlastne naznačujú odpoveď na danú otázku. Ich diela v podstate obsahujú morálny kompas ohľadom takých vecí, ako napr. koho máme považovať za relevantného predka,

²¹ DORAN, Robert. Choosing the Past: Hayden White and the Philosophy of History. In Doran, Robert (ed.) *Philosophy of History After Hayden White*. London : Bloomsbury, 2013, s. 21.

²² WHITE, Hayden. Břemeno historie. In White, Hayden. *Tropika diskursu: Kulturně kritické eseje*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2010, s. 55.

²³ WHITE, Hayden. What Is a Historical System? In WHITE, Hayden. *The Fiction of Narrative: Essays on History, Literature, and Theory 1957 – 2007*. Edited and Introduction by Robert Doran. Baltimore : The Johns Hopkins University Press, 2010, s. 135.

²⁴ WHITE, Hayden. Preface. In WHITE, Hayden. *The Fiction of Narrative: Essays on History, Literature, and Theory 1957 – 2007*. Edited and Introduction by Robert Doran. Baltimore : The Johns Hopkins University Press, 2010, s. xi.

čo je hodné nasledovania, ako sa máme pozerat' na minulosť a pod. Práve tieto záležitosti sú v pozadí ideologickej dimenzie historickej práce. Ako hovorí White, ideologické pozície majú „svoj pôvod v etických úvahách“,²⁵ resp. na inom mieste: „Domnievam sa, že etický význam historického diela sa odráža v mode ideologickej implikácie.“²⁶ Teda z Whitových úvah si možno odnieť záver, že v ideologickom rozmere historickej práce sa manifestuje etický základ. Historici využívajú svoje diela na to, aby sa nepriamo vyjadrili k tomu, ako máme konať.

Tento všeobecný záver možno zjednodušene konkretizovať nasledovne. Predstavme si, že historici disponujú prameňmi o udalostiach, v rámci ktorých sa násilným spôsobom zásadne zmenil spoločenský poriadok. Jeden historik sa môže rozhodnúť prerozprávať príslušné dianie ako heroický boj, ktorý priniesol pokrok a oslobodenie určitých skupín obyvateľstva. Iný autor naopak môže napísať historickú prácu sprostredkujúcu príslušné udalosti v negatívnom svetle, napr. ich predstaví ako pošliapanie tradičných hodnôt a víťazstvo násilia a nepredvídateľných zmien v spoločnosti. Daní autori podľa Whita nasycujú svoje historické diela odlišnými ideologickými rozmermi, a teda nám ponúkajú alternatívne návody na to, ako máme konať. Prvý historik sa hlási k radikálnym spoločenským pohybom a nepriamo nám hovorí, že sa máme smelo pokúšať pretvoriť spoločnosť podľa našich želaní. Druhý naopak podčiarkuje hodnotu tradícií a upozorňuje nás, aby sme sa nepúšťali do násilných činov, ktoré ohrozia stabilitu.

Frank Ankersmit a mechanizmus tvorby historických výkladov

Napriek tomu, že vo svojich mnohých publikáciách sa Ankersmit v podstate nevenuje osobitnému problému ideológie, predsa z jeho názorov na historickú prácu možno odvodit' zaujímavé závery týkajúce sa našej témy. Ak sa pozrieme do indexov jeho kľúčových kníh ako *Naratívna logika* (1983), *Historická reprezentácia* (2001) alebo *Význam, pravda a referencia v historickej reprezentácii* (2012), heslo ideológia tam nenájdeme.²⁷ V jeho práci *História a tropológia* (1994) je síce odkaz na jednu stranu, avšak aj tu ide len o marginálnu zmienku a nie o otvorenú a cielenú diskusiu otázky ideológie v histórii.²⁸ Ako je potom možné, že jeho názory sú relevantné pre danú tému? Ankersmit formuluje takú koncepciu povahy historickej reprezentácie, podľa ktorej v podstate každá práca predkladá špecifický výklad časti minulého diania. Ak navyše budeme chápať ideológiu dostatočne široko, zjednodušene možno povedať, že nám každá práca ponúka do istej

²⁵ WHITE 2011, s. 46.

²⁶ Tamže, s. 47.

²⁷ ANKERSMIT 1983; ANKERSTMIT, Frank. *Historical Representation*. Stanford, Ca. : Stanford University Press, 2001; ANKERSMIT, Frank. *Meaning, Truth, and Reference in Historical Representation*. Leuven : Leuven University Press, 2012.

²⁸ ANKERSTMIT, Frank. *History and Tropology : The Rise and Fall of Metaphor*. Berkeley, Ca. : University of California Press, 1994.

miery ideologicky nasýtený výklad. Za ešte dôležitejší prvok Ankersmitových diel však považujem skutočnosť, že autor veľmi zaujímavovo objasňuje mechanizmus tvorby takýchto výkladov. Predstavme si teda najskôr jeho chápanie historickej reprezentácie. To nám následne umožní lepšie porozumieť tomu, prečo považuje každé dielo za svojisku interpretáciu a ako sa daná interpretácia konštruuje.

Ankersmit upozorňuje, že historické dielo ako celok (pôvodne používa termín „narratio“, neskôr „historická reprezentácia“) sa skladá zo sumy jednotlivých tvrdení. Tie pritom individuálne opisujú minulé dianie, avšak spoločne robia niečo principiálne odlišné – konštruujú výklad minulosti.²⁹ Objasníme si tento na prvý pohľad nevinný, lenže v skutočnosti zásadný bod jeho celej náuky.³⁰ Podľa Ankersmita sa jednotlivé tvrdenia zväčša skladajú zo singulárneho termínu (môže ich byť aj viac), ktorý odkazuje na konkrétne individuum, a z predikátu, ktorý danému objektu prisudzuje nejakú vlastnosť alebo hovorí o vzťahu medzi viacerými individuiami. Napr. tvrdenie „Ludovít Štúr bol slovenský politik“ sa skladá zo singulárneho termínu (vlastného mena) „Ludovít Štúr“ a z predikátu „bol slovenský politik“. Vlastné meno pritom spomedzi objektov jednoznačne selektuje, resp. referuje na konkrétneho človeka a predikát mu pripisuje vlastnosť. Ak daný človek mal spomínanú vlastnosť, takéto tvrdenie *opisuje* príslušnú časť minulosti a je pravdivé. Ak ju nemal, ide o nepravdivé tvrdenie. Samozrejme, v historických prácach sa nachádzajú aj oveľa komplikovanejšie tvrdenia, avšak podľa Ankersmita by sme im mali rozumieť analogicky.

Úplne iná situácia podľa neho nastáva na úrovni historických prác ako celkov. Ankersmit sa domnieva, že celé historické texty nemožno chápať ako jedno veľké opisné tvrdenie ani ako jednoduchú konjunkciu menších tvrdení. Historická práca ako celok sa totiž nesaží korešpondovať s minulosťou, *neopisuje* ju, ale nám ponúka jej *reprezentáciu*.³¹ Hoci pri bežnej komunikácii sa termíny „opis“ a „reprezentácia“ považujú za synonymné, Ankersmit trvá na tom, že pri analýze historických prác by sme mali medzi nimi striktné rozlišovať. Mali by sme im rozumieť ako termínom so špecifickým technickým významom.

V čom teda podľa neho spočíva zásadný rozdiel? Pri jednotlivom tvrdení, ktoré opisuje, dokážeme jasne odlíšiť referujúcu časť od časti, ktorá pripisuje vlastnosť, resp. hovorí o vzťahu. Jednoducho povedané, je tu jasná hranica medzi výrazmi ako „Ludovít Štúr“, „Janko Král“, „Myjava“, ktoré referujú na konkrétne objekty, a predikátmi ako „bol slovenský politik“, „bol revolucionár“, „bola sídlom Slovenskej národnej rady“, ktoré im pri-

²⁹ ANKERSMIT 1983, s. 3, 101, 204, 209.

³⁰ ANKERSMIT, Frank. Obrat k jazyku: literárna teória a teória histórie. In KOŽIAK, Rastislav – ŠUCH, Juraj – ZELENĀK, Eugen (eds.) *Kapitoly zo súčasnej filozofie dejín*. Bratislava : Chronos, 2009, s. 192.

³¹ Tamže; ANKERSMIT, Frank. Representation and Reference. In *Journal of the Philosophy of History*, 2010, roč. 4, č. 3 – 4, s. 375-409.

sudzujú vlastnosti. Len čo sa však pozrieme na historický text ako celok, nedá sa jasne odlíšiť časť (odsek, kapitola), ktorá na svoj predmet výlučne referuje, od časti, ktorá jej pripisuje nejaké črty. Na tejto úrovni sa akoby obe veci diali naraz. Napr. v práci o živote Ľudovíta Štúra sa nedá jasne oddeliť tá časť, ktorá na neho iba odkazuje, od tej, ktorá mu prisudzuje nejaké črty (napr. ho predstavuje ako aktívneho politika alebo ako hlbavého mysliteľa). Podobne v práci o slovenskom povstaní v rokoch 1848 – 1849 sa nedá odlíšiť tá časť textu, ktorá by výlučne referovala na danú udalosť, od zvyšnej časti, ktorá by ju zobrazovala v nejakom svetle (napr. ako národný boj za práva Slovákov alebo naopak ako reakčný boj po boku Viedne).³² Ankersmit túto záležitosť ilustruje na príklade obrazovej reprezentácie.³³ Historická reprezentácia má totiž podľa neho veľa spoločného s reprezentáciami, ktoré sa používajú v umení, napr. s obrazmi. Ak si zoberieme obraz Štúra na uhorskom sneme, tak na ňom nie je možné jasne odlíšiť tie škvrny na plátne, resp. ťahy štetca, ktoré odkazujú výlučne na Štúra, od tých, ktoré by mu pripisovali iba nejaké črty (má bradu, gestikuluje rukami). Tie isté škvrny na plátne „tvoria“ zároveň Štúra aj jeho črty, takže odkazovanie a prisudzovanie na obraze prebieha naraz. Podľa Ankersmita sa to isté deje aj v historickej reprezentácii. Práve v tomto sa reprezentácia principiálne líši od opisu, a preto by sme tieto dva druhy vzťahovania sa k realite mali vykladať zásadne iným spôsobom.

Za pomoci uvedeného svojského chápania reprezentácie Ankersmit formuluje alternatívu namiesto toho, čo považuje za naivný realistický alebo empiristický pohľad na históriu.³⁴ Zástancovia daného pohľadu sa domnievajú, že historici sa majú usilovať o čo najvernejšie (hoci, samozrejme, selektívne) zachytenie minulosti. Ankersmit ich názory približuje prostredníctvom príkladu s krajinou.³⁵ V rámci realistického či empiristického prístupu sa totiž predpokladá, že minulosť je akási krajina, ktorú treba adekvátne zmapovať. Historici teda disponujú vopred hotovou predlohou a tú stačí správne zachytiť. Ankersmit však takýto názor považuje za zjednodušený a kritizuje ho. Podľa neho treba odmietnuť predstavu, že minulosť je fixná krajina či predloha, ktorú treba čo najvernejšie

³² O rôznych pohľadoch na slovenské povstanie sa možno dočítať v prácach MACHO, Peter a kol. *Revolúcia 1848/49 a historická pamäť*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2012; ŠKVARNA, Dušan. Prínos „Slovenského povstania roku 1848/49“ do slovenskej historiografie. In MARSINA, Richard (ed.) *Historik Daniel Rapant – život a dielo (1897 – 1988 – 1997)*. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 1998, s. 118-137; ŠKVARNA, Dušan. *Obraz rokov 1848/49 v slovenskej kultúre (od polovice 19. storočia po súčasnosť)*. In MACHO, Peter a kol. *Revolúcia 1848/49 a historická pamäť*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2012, s. 37-56.

³³ ANKERSMIT 2009, s. 192; ANKERSMIT 2010, s. 377.

³⁴ Na spresnenie dodávam, že v podstate totožný (alebo aspoň veľmi podobný) pohľad na povahu historických diel možno zastávať i v prípade, že odmietneme existenciu priamočiarych opisov minulosti. Takže jednou z možností je akceptovať Ankersmitom postulovaný rozdiel medzi opisom a reprezentáciou, ale je tu aj možnosť prijať hlavné črty jeho chápania reprezentácie, no odmietnuť existenciu principiálneho rozdielu medzi reprezentáciou a opisom.

³⁵ ANKERSMIT 1983, kap. IV.

zmapovať. Podľa neho totiž celé historické práce nemajú za cieľ korešpondovať s predlohou, ale skôr konštruovať špecifické výklady príslušného minulého diania. Kľúčové teda nie je pasívne zachytávanie niečoho daného, ale *tvorenie interpretácie, uhla pohľadu alebo perspektívy*.³⁶ Práve týmto tvorivým aspektom sa podľa neho líši reprezentácia od opisu.

Ako však treba rozumieť tomu, že historické reprezentácie sú výtvary, ktoré ponúkajú uhly pohľadov alebo výklady? Ankersmit objasňuje špecifickú povahu reprezentácie cez poukázanie na to, že sa v nej miešajú *faktuálne* aj *konceptuálne* prvky, že tu pôsobí tak *skúsenosť*, ako aj *jazyk* a že tu možno identifikovať tak úroveň *hovorenia*, ako aj úroveň *hovorenia o hovorení*.³⁷ Detailnejší rozbor jeho postrehov o týchto troch dištinkciách by zabral príliš veľa priestoru, preto sa radšej pokúsím o krátke zhrnutie jadra jeho názorov. Ankersmit nás v podstate upozorňuje, že historické diela nie sú jednoduché priamociare záznamy minulého diania, ktoré by boli jednoznačne určené minulými faktami sprostredkovanými cez pramene. Na jednej strane je síce nepochybné, že pre výsledné historické dielo je nevyhnutná aj minulosť, lenže na druhej strane je reprezentácia takpovediac v rukách historika. Je totiž na ňom, aký jazyk použije, prostredníctvom ktorých pojmov uchopí minulé dianie. Preto Ankersmit zdôrazňuje tvorivý alebo konštrukčný aspekt v práci historika. On sa rozhodne, či napr. dianie v rokoch 1848 – 1849 na území súčasného Slovenska vyloží ako boj za národné práva alebo ako účasť na reakčnom potláčaní revolučného hnutia. V závislosti od použitého jazyka sa teda budú líšiť výsledné historické práce. Budú totiž predkladať odlišné výklady či perspektívy na minulé dianie. V takomto zmysle potom treba rozumieť Ankersmitovmu kľúčovému postrehu, že historické diela ponúkajú výklady minulého diania.

Ankersmitovo učenie o povahe reprezentácie možno zhrnúť aj za pomoci jeho rozboru svojsky chápaného vzťahu *byť o*. Ankersmit sa domnieva, že pri opise a reprezentácii ide o dva rozdielne vzťahy s realitou – v prvom prípade ide o akýsi bezprostredný vzťah textu s realitou a v druhom prípade o komplikovanejší a neurčitejší vzťah. Hoci aj reprezentácia nejakým spôsobom vypovedá o minulosti, predsa tu ide o sofistikovanejšiu väzbu. Ankersmit doslovne hovorí, že tu ide o vzťah „*byť o*“; konkrétne, historická práca/reprezentácia *je o* príslušnej časti minulosti. Sám o tejto veci hovorí: „*Napriek tomu, že sa opis aj reprezentácia vzťahujú k realite, o opise povieme, že referuje na realitu (za pomoci subjektového termínu), zatiaľ čo o reprezentácii (ako celku) povieme, že je o (to be about) realite. ‚Referencia‘ je pritom určená objektívne, t. j. objektom z reality, ktorý je označený subjektovým termínom opisu, ale ‚byť o‘ je v podstate nestabilné a neurčené, pretože opisy obsiahnuté v textoch reprezentácií ponúkajú v tomto prípade odlišné vymedzenia.*

³⁶ ANKERSMIT 1983, s. 2; ANKERSMIT 2009.

³⁷ ANKERSMIT 2009.

To však neznamená, že by sme mali nad reprezentáciou zúfať a že by sme mali lamentovať nad absenciou takej presnosti, akou disponuje opis a referencia. „Byť o‘ totiž poskytuje „logický priestor“, v rámci ktorého sú možné historické myslenie a diskusia.“³⁸ Ankersmit teda zdôrazňuje, že práve „nestabilný a neurčený“ vzťah medzi reprezentáciou a minulosťou je tým, čo umožňuje diskusiu v histórii. Inak povedané, vďaka tomu, že na úrovni reprezentácie ako celku nevládne diktát reality, ale naopak určitá voľnosť (napr. voľnosť, či budem hovoriť o revolúcii, puči, kontrarevolúcii), historické práce nám ponúkajú výklady či perspektívy, ako sa máme pozerat’ na vybranú časť minulosti. Výsledkom je, že jedna práca o slovenskom povstaní v rokoch 1848 – 1849 formuluje výklad príslušných udalostí, ktorý ich prezentuje ako súčasť boja za národné práva. Iná práca ich naopak predstavuje cez optiku spolupráce na potláčaní maďarských revolučných snáh. V každom prípade tu však ide o reprezentáciu ponúkajúcu výklad a nie o text odzrkadľujúci minulosť.

Skúsme teda pospájať a zhrnúť to, čo je na Ankersmitovom chápaní historickej reprezentácie relevantné z hľadiska našej hlavnej témy. Podľa Ankersmita cieľom historickej práce/reprezentácie nie je verné zobrazenie minulej predlohy.³⁹ K jej povahe naopak patrí predkladanie tvorivých výkladov, interpretácií či pohľadov na minulé dianie. Takéto výklady sú pritom nasiaknuté rôznymi teoretickými, čiže aj ideologickými predpokladmi. Ako konkrétne k tomu dochádza? Existuje tu nejaký mechanizmus? Keďže medzi historickou reprezentáciou a minulosťou je voľnosť (sú vo vzťahu *byť o*), historik má priestor na to, aby faktúálnu zložku „doplnil“ konceptuálnou. Inak povedané, môže si vybrať jazyk, ktorý použije pri tvorbe svojho výkladu, pri spracovaní konkrétnej témy. Práve tu je teda priestor na to, aby sa presadili ideologické vplyvy. Hneď ako sa historik na vybrané dianie v rokoch 1848 – 1849 pozrie cez optiku boja za národné práva, aplikuje s tým spojený slovník či konceptuálny rámec, predloží vlastne špecifický ideologicky nasýtený výklad. Ak si naopak osvojí marxistický slovník revolučných a reakčných bojov a ten využije pri výklade dostupných faktov, predloží odlišný, ale opäť ideologicky nabitý pohľad.

White, Ankersmit a ideologická dimenzia

Nakoniec sa pokúsim prepojiť hlavné výsledky rozboru Whitových a Ankersmitových názorov. Prvý autor poukazuje na to, že v pozadí ideologickej stránky historických diel je etický základ a druhý ponúka zaujímavé postrehy ohľadom mechanizmu, pomocou ktorého sa práce historikov nasycujú špecifickými predpokladmi. Preto sa zdá byť plodné tieto závery skombinovať. Upozorňujem, že tu nepôjde o žiadnu syntézu, ktorá by mala

³⁸ Tamže, s. 193.

³⁹ Nie preto, že by to len tak svojvoľne odmietal. Podľa neho z povahy historickej reprezentácie vyplýva, že to v jej prípade ani nie je možné. Vid’ vyššie priblížený rozdiel medzi opisom a reprezentáciou.

formulovať ucelené stanovisko narativizmu ohľadom ideologického rozmeru historických diel. Ponúkam len jednu z možných kombinácií myšlienok dvoch hlavných predstaviteľov tohto stanoviska.

Z Whitovej koncepcie vyplýva, že v podstate každé historické dielo je zaťažené nejakou ideológiou. Takýto záver však netreba nutne vykladať negatívnym spôsobom ako upozornenie, že história je priestorom na mocenské manipulácie či propagandu vplyvných skupín. Ako uvádza Freeden: *„Ideológie môžu skutočne prekrúcať a ubližovať, ale nevyplýva to z ich povahy. Skôr ide o to, že sú to ľudské a spoločenské výtvory, ktoré prepájajú pohľady na svet – v tom najvšeobecnejšom význame politického Weltanschauung à la Mannheim – a umožňujú kolektívne činy napomáhajúce alebo zabraňujúce cieľom spoločnosti.“*⁴⁰ Keď White hovorí o ideologickej implikácii, má na mysli skôr ideológiu v tomto širšom zmysle. Hovorí o akomsi svetonázore, o súbore myšlienok ohľadom toho, ako by mala fungovať spoločnosť, nakoľko je želateľná zmena, čo sa považuje za ideálny stav a pod. Navyše, v pozadí tejto stránky historického diela sú podľa neho morálne presvedčenia ohľadom toho, ako by sme mali konať. Teda ak si to zhrnieme, ideologický rozmer je pre neho vyjadrením určitého etického zakotvenia, je to prejav názoru na to, ako by mali vyzerat' činy jednotlivcov a vývoj spoločnosti.

Je pravdou, že v niektorých historických prácach môžu byť podobné záležitosti vyzdvihnuté do popredia a historik sa môže rozhodnúť nabádať k istým krokom. V iných historických dielach však nenarazíme na otvorené hodnotenia ani na explicitné výzvy na konkrétne činy. Lenže aj takéto práce majú podľa Whita ideologický rozmer, ide len o to, že je prítomný subtilnejším spôsobom. Ako sa teda ideologická dimenzia dostáva do samotného diela? Existuje nejaký mechanizmus, o ktorom hovorí White? V *Metahistórii* je úvodný výklad jednotlivých explanačných stratégií zakončený diskusiou o trópoch.⁴¹ Celý spôsob spracovania „historického poľa“ vo výslednom diele historika má teda tropologický základ. Lenže problémom ostáva, ako som spomenul vyššie, že Whitove vyjadrenia o trópoch sú dosť všeobecné a v konečnom dôsledku nejasné. Som však presvedčený, že práve Ankersmitove názory nám pomôžu zviditeľniť spôsob, akým sa do diela dostáva ideologická dimenzia.

Podľa Ankersmita nám historické práce ponúkajú výklady minulého diania, pretože kombinujú faktúálnu zložku s konceptuálnou. Jedným z určujúcich faktorov je teda jazyk, ktorý historik používa na spracovanie dostupných dát. Práve tu, na strane použitých pojmov, v oblasti jazykového uchopenia zachovaných materiálov sa teda otvára priestor na to, aby historik zakomponoval svoj pohľad na želateľnosť určitých zmien, na vhodnosť konkrétnych krokov a pod. Konceptuálna stránka je dimenziou, prostredníctvom

⁴⁰ FREEDEN 2006, s. 14.

⁴¹ WHITE 2011, s. 52-61.

ktorej sa do historického diela dostávajú ideologické vplyvy. Práve táto zložka je nasýtená morálnymi predpokladmi a skrýva v sebe implicitné odpovede na kantovskú otázku: Ako mám(e) konať?

Situáciu si môžeme ilustrovať na spomenutom príklade reprezentácie slovenského povstania z 19. storočia. Konkrétne udalosti z prvej polovice 19. storočia a hlavne z rokov 1848 – 1849 možno vyložiť rôznymi spôsobmi. Niektorí autori ich navrhujú uchopiť ako súčasť boja za národné práva Slovákov. Iní historici píšú skôr o účasti na potláčaní maďarského revolučného hnutia. V oboch prípadoch je síce reč o zhruba tom istom súbore udalostí, ale zakaždým sa k nim pristupuje v rámci iného konceptuálneho rámca a na ich výklad sa používa iný slovník. V nadväznosti na Whita pritom možno konštatovať, že dané slovníky v sebe skrývajú určitý ideologický rozmer. Pri prvom výklade sa autor snaží poukázať na želateľnosť a oprávnenosť nejakých činov, zatiaľ čo pri druhom výklade sa k nim stavia skôr negatívnym spôsobom. V prvom prípade nám dané činy dáva za vzor a motivuje nás konať analogicky aj v budúcnosti, zatiaľ čo v druhom prípade poukazuje na reakčnosť podobných krokov a odrádza nás od nich. V oboch prípadoch teda použitý jazyk (ponúkajúci určitý výklad) obsahuje implicitné vyjadrenie k tomu, ako majú ľudia konať.

Na záver možno konštatovať, že ak skombinujeme názory dvoch kľúčových predstaviteľov narativizmu, získame zaujímavý výklad ideologickej dimenzie historickej práce. Whitove názory nám objasňujú, ako ju možno chápať, a Ankersmitove postrehy osvetľujú mechanizmus toho, ako sa dostáva do historického diela.

Cituj:

ZELEŇÁK, Eugen. Narativizmus a ideologický rozmer historických prác. In *Forum Historiae*, 2014, roč. 8, č. 1, s. 66-79. ISSN 1337-6861.

...

Mgr. Eugen Zelenák, PhD., pracuje na Katedre filozofie Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku. Medzi jeho odborné záujmy patria problémy z oblasti filozofie histórie (historická explánácia, narativizmus, názory F. Ankersmita a P. Rotha), filozofie vedy (explánácia a príčinnosť) a súčasnej analytickej filozofie. Je autorom knihy *Konstruktivizmus a pluralita v histórii* (Ružomberok : Verbum, 2011), spolu s R. Kožiakom a J. Šuchom pripravil antológiu prekladov vybraných diel moderných filozofov histórie *Kapitoly zo súčasnej filozofie dejín* (Bratislava : Chronos, 2009) a je editorom publikácie *Mnoho-tvárnosť Haydena Whita* (Bratislava : Chronos, 2013). Okrem toho publikoval v časopisoch *Organon F, Filozofia, Journal of the Philosophy of History, History and Theory, Rethinking History* a i.

Viac: <https://sites.google.com/site/eugenzelenak/>

Kontakt: eugen.zelenak@ku.sk